

napisano, tako bi prema Škarićevoj pravopisnoj reformi trebalo pisati skup *io, ie* – bez međusamoglasničkoga *j*. I inače, Ivo Škarić predlaže (ne)pisanje međusamoglasničkoga *j* što je potpuno izvan pravila suvremenoga pravopisa, a kako je baš to pravopisno područje koje se češće mijenja i o kojem se u prošlom broju Jezika opširnije i potpuno oprječno pisalo,⁴ zanimljivo je navesti mišljenje Ive Škarića (i to bez slovopisnih preinaka u navodu): „Naime slučajno se dogodilo da se prema postojećim pravilima *io* piše najčešće fonološki ispravno, tj. bez *j* kad nema /j/, npr. u *vidio, bio, fiziolog, Mario*, ali sa *j* kad tog fonema ima, npr. u *čijom, Mijo*. Za fonetsko pisanje *bijo, nosijo* strogo kaže Jonke: „Tako pišu nedovoljno školovani ljudi, prema izgovoru“. Treba dodati da bi Jonkeovo upozorenja trebalo vrijediti i za pisanje *kemija, fonijatrija, partija, Verdija, partyja* (od *party*) itd.“

⁴ U prikazu knjige Stjepana Babića, Temelji Hrvatskomu pravopisu opširnije je prikazano poglavlje o pisanju imenica na -io.

NOVI STANDARDNOJEZIČNI PRIRUČNIK

Andela Frančić, Lana Hudeček, Milica Mihaljević, Normativnost i višefunkcionalnost u hrvatskome standardnom jeziku, Hrvatska sveučilišna naklada, Zagreb, 2005.

Krajem ljeta 2005. godine dočekalo nas je ugodno iznenađenje. Na policama knjižara pojavila se knjiga pod naslovom Normativnost i višefunkcio-

U djelu je Ive Škarića općenito mnogo novoga, svježega, drugačijega, a tako je onda i u Hrvatski govorili! Stalnica je u svem Škarićeva dosljedna znanstvena metodologija zahvaljujući kojoj se točno razabire što *jest*, a što *nije*, zašto nešto *jest*, a zašto *nije*; nema tu *čini se, moglo bi biti, pretpostavljam*. Pridruži li se tomu govornička vještina, lakoća pisanja i vrsna stilizacija, jasno je zašto su njegove knjige one koje *učimo*, a ne samo *čitamo*. I nešto je drugo važno – ne uvjerava nas autor, nego njegov argument, a to je u Škarića uvijek hrvatski jezik: „Mi hrvatski jezik imamo. Treba samo dobronamjerno pogledati u nj. U njemu ugledati svoje crte, svoju narav te ga priznati, prihvatiti i zavoljeti – bez obzira na to je li on takav po pisanim normama ili ne. Recimo si jednostavno – svoji bili, hrvatski govorili!“⁵

Sanda Ham

⁵ Iz Škarićeva Predgovora, str. 8.

nalnost u hrvatskome standardnom jeziku koja bi trebala zainteresirati svakoga tko je imalo upućen u pitanja hrvatskoga standardnog jezika. Iako je, da se poslužim riječima Nives Opačić, za primjenu hrvatskoga standardnog jezika u praksi dobro što se ova knjiga uopće pojavila,¹ prije nego što o njoj išta kažem, osvrnut ću se na dva prikaza. Prvi je od njih prikaz Snježane Kordić, naslovljen Upute jezičnim cenzorima, a objavljen u Književnoj republici, 5. – 6., 2006., 194. – 208. Snježana Kordić autoricama posebno zamjera tvrdnju da standardni jezik svi mo-

¹ Usp. Nives Opačić: Što je standardni jezik?, Vijenac, XIV./315., 30. ožujka 2006. U svom prikazu autorica ovu knjigu preporučuje „svima koji uistinu vole hrvatski jezik, koji učenje standardnog jezika smatraju (i) zadatkom od nacionalne važnosti.“

raju učiti. Da se svaki standardni jezik doista mora učiti, uvjerit ćemo se navedemo li, primjerice, što za standardni engleski jezik piše u knjizi Temeljni lingvistički pojmovi Roberta Lawrencea Traska: „Standardni engleski oblik je engleskoga jezika usvojen naobrazbom. Doista, učenje standardnog

jezika velikim je dijelom ono što razumijevamo pod jezičnom naobrazbom u engleskome govornom svijetu.“ Snježana Kordić autoricama prigovara da zabranjuju² neke uobičajene riječi i izraze, a svoj prigovor temelji na činjenici da se upravo tako govori.³ Na taj način razgovorni jezik postavlja na razinu standardnoga.⁴ Prikaz je pun netočnih navoda i jezičnih pogriješaka. Spomenimo samo ovo: „Uklanjaju *naglašavati*, *naglašavam* i na njihovo mjesto stavljaju *naglašivati*, *naglašivam* (111), iako svi mi *naglašavamo* a ne *naglašivamo*... Ako želimo nekoga dopunjavati, one nam preporučuju da ga radije dopunjavamo, ali opet ne kažu zašto (111).“ (str. 196.). U knjizi Normativnost i višefunkcionalnost u hrvatskome standardnom jeziku na 111. stranici pod podnaslovom Glagoli na *-avati* / *-ivati* piše sljedeće: „Glagolima na *-ivati* norma u pravilu daje prednost pred glagolima na *-avati*, ali ih katkad i izjednačuje, npr.: *označavati* > *označivati*, *naglašavati* > *naglašivati*, *izjednačavati* > *izjednačivati*, ali *ozvučavati* = *ozvučivati*, *oživotvoravati* = *oživotvorivati*, *dopunjavati* = *dopunjivati*.“ Vidimo da je Snježana Kordić pogriješila, dodajući i ono čega nema, a da ne spominjem da svatko tko je imalo upućen u jezik zna da prezent od *naglašivati* glasi *naglašujem*, a ne

² Što je ipak preteška riječ jer autorice ništa ne zabranjuju nego preporučuju kao normativno prihvatljivije.

³ Npr.: „Zabranjuju *Hvala na posjeti*, iako znaju da se najčešće baš tako kaže jer priznaju da se takav natpis često može pročitati u trgovinama.“ (str. 198.); „Tvrde da se 600 piše *šeststo* (132), iako su... našle samo jedan jedini primjer takvog pisanja u čitavom Hrvatskom nacionalnom korpusu. Pa zašto onda odbacuju sve one milijune govornika koji pišu *šesto*...? ...zato što Babić-Finka-Mogušev pravopis daje rješenje *šeststo* (133).“ (str. 200.). *Šeststo* propisuje i Babić-Ham-Mogušev pravopis.

⁴ Akademik Stjepan Babić ističe da razgovorni stil nije i ne može biti stil književnoga jezika. Navedena je tvrdnja ujedno i naslov njegova članka kojim pobija tvrdnju Snježane Kordić koja u ocjeni knjige Normativnost i višefunkcionalnost u hrvatskome standardnom jeziku „misli da jest i da može biti“, *usp.* Stjepan Babić: Razgovorni stil nije i ne može biti stil književnoga jezika, Fokus, 22. prosinca 2006. godine. (Autoru je naziv književni jezik istoznačnica s nazivom standardni jezik.)

naglašivam, a od *dopunjivati* – *dopunjujem*, a ne *dopunjivam*.

Činjenicu da ulogu knjige vidi u širenju jezičnoga šovinizma i učvršćivanja nacionalističke ideologije u hrvatskome društvu ne ću ni komentirati.

Drugi je prikaz uglednoga srpskog jezikoslovca Ivana Klajna koji kaže: „Knjigu nisam imao u rukama (i ne žalim mnogo zbog toga), ali je njen sadržaj iscrpno opisan u prikazu koji je u zagrebačkom časopisu ‘Književna republika’ objavila Snježana Kordić.“⁵ Što na to reći? Autor donosi prigovore prema tumačenjima Snježane Kordić. Također napominje da se u Hrvatskoj progone neke svima poznate i uobičajene riječi i zamjenjuju drugima. Tako, primjerice, navodi da „nije *radno vrijeme* nego *djelatno vrijeme*, nije *cjenovnik*, pa čak ni *cjenik* kako se ranije govorilo, nego *koštovnik*.“⁶ Tih primjera nema u knjizi triju autorica pa nije jasno zašto su oni uopće navedeni, a nema ni primjera *prodavatelji* i *kupitelji*, koje donosi citirajući (prema Snježani Kordić) članak Nives Opačić pod naslovom Politički strah diktira jezične norme, objavljen u Novom listu 12. veljače 2006. godine.⁶ Da zabuna bude veća, upravo je, kako je već rečeno, Nives Opačić autorica izrazito pozitivnoga prikaza knjige u časopisu *Vijenac*.

No, o čemu je u knjizi doista riječ?

Knjiga se temelji na nastavničkoj i lektorskoj praksi autorica, a poticaj za njezin nastanak bila je zamisao o pisanju priručnika za studente. Tijekom rada na knjizi uočene su brojne jezične poteškoće i proturječna rješenja u literaturi, na što se upozorava, daju se vlastita rješenja ili problematiziraju postojeća. Tako je knjiga prerasla prvotnu

namjenu te će u njoj svi zainteresirani naći korisne podatke. Osobito je dobro došla u nastavu hrvatskoga jezika jer se sažimaju i ponavljaju neka nesporna pitanja (kao što su glasovne promjene i naglasna pravila) i upućuje na ona u kojima se najčešće griješi.

U knjizi se obrađuju dva osnovna područja – normativna pitanja hrvatskoga standardnog jezika i funkcionalna raslojenost hrvatskoga jezika.

Knjiga je podijeljena na četiri dijela: Uvod, Hrvatski standardni jezik, Normativnost u hrvatskome jeziku i Višefunkcionalnost u hrvatskome jeziku.

U uvodnom se dijelu polazi od jezika kao komunikacijskoga sustava, posebice hrvatskoga jezika. Iscrpno su obrađena hrvatska narječja i objašnjen odnos hrvatskih narječja i hrvatskoga standardnog jezika.

U dijelu Hrvatski standardni jezik govori se o postanku hrvatskoga jezičnog standarda. Posebno je poglavlje posvećeno značajkama standardnoga jezika (autonomnost, svjesna normiranost, višefunkcionalnost, stabilnost u prostoru i elastična stabilnost u vremenu), a svaka se od njih obrađuje u zasebnim poglavljima. Budući da se standardni jezik uči i da nikomu nije materinski, mogu se pojaviti dvojbe kad njime nešto treba napisati ili izreći. U takvim slučajevima poslužiti će normativni priručnici – pravopis, gramatika, rječnik i jezični savjetnik. Prikazom svakoga od navedenih normativnih priručnika i popisom osnovnih suvremenih priručnika završava drugi dio knjige.

Prva dva dijela postupan su i pomno izložen uvod u osnovnu tematiku knjige koja počinje trećim dijelom, naslovljenim Normativnost u hrvatskome jeziku. Definiraju se

⁵ Usp. Ivan Klajn: *Prodavatelji i kupitelji*, NIN, 4. siječnja 2007. godine, 47.

⁶ Snježana Kordić člankom Nives Opačić potvrđuje tezu o progonu nekih uobičajenih riječi i izraza iz hrvatskoga jezika, a taj članak nema nikakve veze s knjigom triju autorica.

normativne razine (fonološka, morfološka, tvorbeno, sintaktička, leksička, pravopisna i naglasna razina) i izlažu poteškoće na svakoj od njih. Na pravopisnoj razini od posebne je važnosti upozoravanje na dvostrukosti pravopisnih rješenja te poglavlja o sklonidbi kratice, katoličkom nazivlju i pisanju dvostrukih ženskih prezimena. Fonološka razina obuhvaća obradbu glasovnih promjena, a naglasna daje kratak prikaz naglasnoga sustava i pravila naglašavanja u standardnom jeziku. Na morfološkoj su razini normativna pitanja obrađena po vrstama riječi. To je poglavlje osobito dragocjeno zbog toga što se uz svaku vrstu riječi, osim osnovnih podataka, navodi i „ono što je sporno, ono u čemu se najčešće griješi... te ono što je različito s obzirom na različite funkcionalne stilove (npr. sklonidba pridjeva na *-ov*, *-ev*, *-in*, navesci, sklonidba brojeva, odnos duge i kratke množine imenica itd.)“ (str. 66.). Posebna je pozornost posvećena poteškoćama povezanim s imenima (npr. sklanjanje muških osobnih imena na *-o*, sklanjanje imena na *-ia*). Tvorbeno razina obuhvaća teorijska pitanja (npr. razlikovanje sraslica i složenica bez spojnika *-o-*, tvorenice s prefiksom *bez-*, pitanje nultoga sufiksa) i normativna pitanja (kratice, tvorbu etnika i etnonima, tvorbu ktetika). Na sintaktičkoj se razini također upozorava na slučajeve u kojima se najčešće griješi. Tako se npr. u poglavlju naslovljenom Posvojni genitiv / posvojni pridjev ističe da genitivni izraz koji znači pripadnost treba, kad je god to moguće, zamijeniti posvojnim pridjevom. Daje se tablični prikaz nekolicine primjera: *bilanca plaćanja – platna bilanca, ovjera javnoga bilježnika – javnobilježnička ovjera, troškovi proizvodnje proizvodni troškovi* itd. Ukazuje se na neujednačena i dvojbena pravila u provođenju sročnosti, a najčešće se jezične pogriješke u rekciji tablično pri-

kazuju (npr. *ovisiti od* > *ovisiti o*, *zavisiti o* > *zavisiti od*, *ići kod* + *G* > *ići* + *k* + *D*). Na leksičkoj razini iscrpno je obrađen jezični purizam te odnos domaće i strane riječi. Posebna su poglavlja posvećena nazivlju i imenima, tj. normiranju naziva i vlastitom imenu i normi.

Druga velika cjelina posvećena je više-funkcionalnosti u hrvatskome jeziku. Autorice polaze od „školske“ podjele na pet funkcionalnih stilova hrvatskoga jezika, svjesne njezinih brojnih nedostataka i činjenice da stilovi ne tvore čiste kategorije. Razgraničuju razgovorni stil i standardni jezik, posebno iscrpno obrađuju administrativni stil (s tabličnim prikazom najčešćih pogriješaka u tekstovima pisanim administrativnim stilom, s uputama kako se piše prijava za natječaj, životopis, poziv na sastanak, zapisnik, poslovno pismo, ugovor itd.). U obradbi znanstvenoga stila doznat ćemo i kako napisati referat, članak ili recenziju, što je i što treba sadržavati uručak, kako napisati bibliografsku jedinicu. Cjelina završava značajkama funkcionalnih stilova.

Knjiga A. Frančić, L. Hudeček i M. Mihaljević velike je uporabne vrijednosti i nezaobilazan kroatistički priručnik, o čemu svjedoči i njezino drugo izdanje (2006. godine). Pisana je jasnim i jezgrovitim rečenicama, ali vrlo stručno. U njoj ćemo naći odgovore na česta praktična pitanja koje ne nalazimo u priručnicima (npr. da se *zagrebačka katedrala* piše malim slovom jer tu nije riječ o imenu ili da se u poslovnom dopisivanju pozdravna formula *S poštovanjem* piše bez interpunkcijskoga znaka). Svakako treba istaknuti vrijednost brojnih tabličnih prikaza koji pridonose preglednosti u isticanju poteškoća i bržem uočavanju traženih podataka.